

Stadswandeling: Het Amsterdamse slavernijverleden

Deze wandeling is gemaakt voor de Open Monumentendagen Amsterdam in opdracht van de Stichting Slavernijverleden. Samenstelling: Annemarie de Wildt, conservator Amsterdam Museum.

Op 1 juli 2013 was het 150 jaar geleden dat slavernij officieel werd afgeschaft in de Nederlandse koloniën Suriname en de Antillen. Nederland was laat vergeleken met andere Europese landen. In totaal zijn meer dan elf miljoen mensen in de periode van 1500 tot 1850 door Europeanen uit Afrika naar de Amerika's vervoerd. Het Nederlandse aandeel daarin bedraagt ongeveer 5%: dat is dus zo'n 550.000 mannen, vrouwen en kinderen. In Nederland waren Amsterdam en Middelburg de plaatsen die de grootste rol hebben gespeeld.

Startpunt: Schuttersgalerij, Amsterdam Museum

Duur: ca. 2 uur (exclusief bezoek aan musea)

Amsterdam Museum - Schuttersgalerij

In het Amsterdam Museum is tot 30 augustus 2013 de tentoonstelling: *De Zwarte Bladzijde van de Gouden Eeuw* te zien over de rol van Amsterdam in slavenhandel en slavernij. Amsterdam heeft honderden slavenschepen uitgerust. Grachtengordelbewoners van het eerste uur waren betrokken bij de oprichting van de West-Indische Compagnie in 1621. Veel directeuren van de WIC woonden aan de Gouden Bocht, het rijkste gedeelte van de Herengracht, waar deze wandeling eindigt. Van 1683 tot 1795 was Amsterdam zelfs mede-eigenaar van de kolonie Suriname, samen met de West-Indische Compagnie en de rijke familie Van Aerssen van Sommelsdijck. Later verkoopt de familie zijn aandelen aan de WIC en aan Amsterdam.

In de Schuttersgalerij ligt het tapijt gemaakt door kunstenaar Barbara Broekman. Zij heeft stoffen uit de ongeveer 180 landen waar Amsterdammers vandaan komen bewerkt tot dit tapijt. In Amsterdam wonen tegenwoordig ruim 70.000 mensen met Surinaamse roots, bijna 9 % van de bevolking en bijna 12.000 (1,5%) is van Antilliaanse afkomst. Hoewel er al vanaf de 17de eeuw mensen uit het Caribisch gebied naar Nederland zijn gekomen, was het hoogtepunt van de immigratie rond 1975, het jaar dat Suriname onafhankelijk werd.

Dit is de Schuttersgalerij van het Amsterdam Museum. Tussen de portretten van regenten en schutters uit de Gouden Eeuw hangen drie schilderijen van kunstenaar Iris Kensmil (1970) uit haar serie [Out of History](#). Het zijn drie portretten van Surinamers die leefden in de 18de eeuw en die, tegen de koloniale onderdrukking in, een eigen positie en toekomst opgebouwd hebben.

De meest linkse is [Elisabeth Samson](#). Ze verwierf een groot vermogen en sloot als eerste vrije zwarte vrouw een erkend huwelijk met een blanke man. Ze draagt een blonde pruik. Ze wilde namelijk graag bij de blanke elite horen maar dat lukte niet. In de koloniale samenlevingen speelde kleur een grote rol. Er kwamen steeds meer mulatten, meestal kinderen van een blanke meester en een slavin en ook steeds meer mensen die zich vrijgekocht hadden, zoals Wilhelmina Kelderman, de vrouw op het middelste portret. De meest rechtse is Fabi Labi Dikan, een granman (stamhoofd) van marrons (gevluchte slaven), die als eerste een verdrag van erkenning sloot met de Nederlanders.

➡ *Routeaanwijzing: loop door de Schuttersgalerij en ga naar rechts naar het Begijnhof.*

Begijnhof Engelse kerk

Er woonden in het verleden ook zwarte mensen in Nederland. Een historicus heeft onderzocht dat in de jaren rond 1750 er bijna 500 zwarte mensen korte of langere tijd in Nederland woonden. Ze waren soms slaven, soms vrij: als je als slaaf langer dan zes maanden in Nederland was, was je sowieso vrij.

Jan ten Compe, Het Begijnhof met de Engelse kerk, 1754. Collectie Amsterdam Museum

We hebben maar heel weinig informatie over deze zwarte Amsterdammers uit het verleden: slechts kleine snippers uit het archief. Bijvoorbeeld over de Engelse Kerk op het Begijnhof in Amsterdam: daar wordt op 2 mei 1802 Lea Parijs, 42 jaar, oud gedoopt. We weten alleen dat ze een vrijgelaten slavin was van Anthony Meertens en Johanna Hendrina Catharina Mengarde.

➔ *Routeaanwijzing: ga bij de kerk naar links en verlaat het Begijnhof, naar rechts over het Spui en weer naar rechts de Nieuwezijds Voorburgwal op.*

Nieuwezijds Voorburgwal 361

In deze winkel staan zilveren koffie- en suikerpotten in de etalage. Sommigen dateren uit de 19de eeuw, dus het is heel goed mogelijk dat daar koffie en suiker in gezeten heeft die door slaven geproduceerd zijn.

Wat was de relatie tussen Amsterdam en slavernij? Hier in Amsterdam zag je er bijna niets van. In grachtengordel - in 1613 begon de aanleg - woonden de rijke Amsterdammers: de kooplieden, de bestuurders en hun families. Ze trouwden onderling om het geld en de baantjes in deze elite te houden. Ze waren rijk geworden met de handel: graan en hout uit het gebied rond de Oostzee, specerijen uit Nederlands-Indie. En met de handel in slaven en de producten van de plantage-economie. Uit Suriname kwam ruwe suiker, koffie, tabak en cacao.

Leo Balai, schrijver van *Geschiedenis van de Amsterdamse slavenhandel*, zei laatst: “waren ze de strijd tegen obesitas en roken maar begonnen in de 17de eeuw, dan hadden ze in de 19de eeuw niet hoeven strijden voor de afschaffing van slavernij.”

Dus de suikerpotten en Goudse pijpen van de grachtenbewoners waren eigenlijk gevuld met het werk van slaven. We komen niet langs veel voormalige suikerfabrieken op deze wandeling, want die waren vooral in de Jordaan: stinkende en brandgevaarlijke fabrieken moesten naar de rand van de stad. Want de Jordaan, tegelijkertijd ontstaan met de grachtengordel, lag in de 17de en 18de eeuw de rand van de stad. Daar woonden de ambachtlieden. In de winkel zijn ook zoutstrooiers te koop. Zout kwam uit Curaçao. Daar waren zoutpannen. Zout was een heel kostbaar product toen. Het werk in de zoutpannen was verschrikkelijk: veel slaven hadden wonden omdat hun kettingen schuurden langs hun enkels en het zout in de wonden brandde.

➡ *Routeaanwijzing: loop door naar de achterkant van het Paleis.*

Paleis op de Dam (vroeger Stadhuis van Amsterdam)

Kijk omhoog naar de timpaan van het Paleis op de Dam. Dat is de driehoekige beeldhouwde versiering.

Ontwerp voor het timpaan de vier werelddelen brengen eerbetoon aan Amsterdam, Artus Quellinus, ca. 1655 – collectie Rijksmuseum

Dit timpaan is gemaakt door beeldhouwer Artus Quellinus. Met een verrekijker zie je nog meer. Bovenop staat Atlas met de wereldbol. De vrouw in het midden is de stedenmaagd van Amsterdam. Aan haar voeten zitten de riviergoden Amstel en IJ. Links en rechts komen de werelddelen aanlopen om haar hun schatten te geven. Europa staat links, Azië rechts, Afrika helemaal links (met een leeuw) en Amerika helemaal rechts. Achter de stedenmaagd is een handelsschip te zien, want alle vervoer ging per schip, ook de slaven.

Zo dacht Amsterdam over zichzelf in het midden van de 17de eeuw; het middelpunt van de wereld. En dat was in die tijd ook zo. Ondanks, of misschien wel dankzij, tachtig jaren oorlog voeren met de Spanjaarden, was Amsterdam een van de rijkste en machtigste steden ter wereld.

➡ *Routeaanwijzing: loop via de Raadhuisstraat naar de Singel, ga daar rechtsaf tot de brug*

Torenluis over de Singel

Dit is het Standbeeld van Multatuli, gemaakt door Hans Bayens. We maken even een klein uitstapje naar Nederlands-Indië, waar ook slavernij bestond, net als in Zuid-Afrika en andere plaatsen waar de VOC vestigingen had. De VOC maakte vooral gebruik van reeds aanwezige slaven, die van de inlandse vorsten werden gekocht.

Een teleurgestelde ambtenaar uit Nederlands-Indië, Eduard Douwes Dekker, schreef onder de schuilnaam Multatuli *Max Havelaar of de koffieveilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij*. Dat boek was een felle aanklacht tegen het Nederlandse bewind in Nederlands-Indië. Het boek verscheen in 1860. In Nederland waren er in de 19de eeuw steeds meer mensen die protesteerden tegen slavernij. Wolter Robert van Hoëvell bijvoorbeeld. Hij was een goede kennis van Eduard Douwes Dekker. Hij had ook in Nederlands-Indië gewoond. Terug in Nederland zat hij in de Tweede Kamer. Hij schreef veel tegen de slavernij, dit bijvoorbeeld in 1855: "Nederland is een rijk land. Wandel langs de Heeren- en Keizersgracht van Amsterdam, en bewonder de prachtige gebouwen, die hunne tinnen fier verheffen. Elke woning is een paleis – maar de schatten, waardoor die paleizen werden opgetrokken, zijn voor een deel de uitgeperste levenssappen, het zweet en bloed van onder knellende geselslagen zich krommende slaven."

In Nederlands Oost-Indië is de slavernij formeel afgeschaft in 1860.

➡ *Routeaanwijzing: ga rechts de Torensteeg in, steek de Spuistraat over en loop de Molsteeg in.*

Molsteeg 9

In 1860 was de firma Landsdorp en Binnewijzen gevestigd in de Molsteeg 9, een winkel met koloniale waren zoals koffie, suiker, cacao uit Suriname, tabak, thee specerijen uit Nederlands-Indië. In heel Nederland waren veel van deze winkeltjes. Het was heel normaal dat de producten 'koloniale waren' genoemd werden.

Firma Landsdorp en Binnewijzen. Stadsarchief Amsterdam

Routeaanwijzing: wie wil kan na de Molsteeg even naar links, aan de overkant van de Nieuwezijds Voorburgwal. Een van de zijstraten is de Sint Nikolaasstraat.

Sint Nikolaasstraat

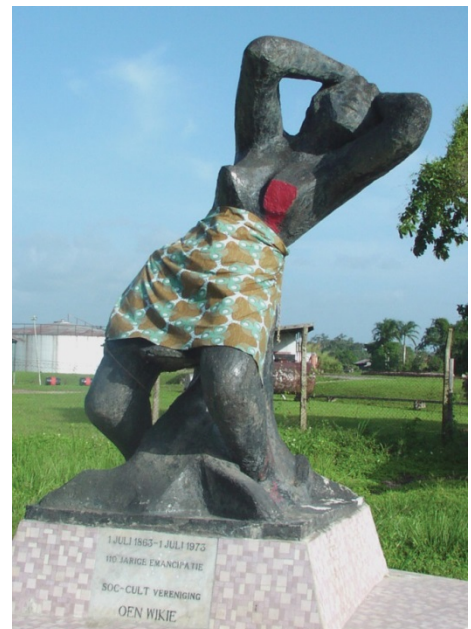
In deze straat was een van de weinig suikerfabrieken in deze buurt gevestigd. In 1597 vestigde zich de eerste uit Antwerpen gevluchte suikercoerder in Amsterdam, in de (nu afgesloten) Suikerbakkerssteeg. De geschiedenis van de koloniale producten, met name koffie, is te zien in de gevelstenen: *In Drie Boonstruycke* in de Sint Nikolaasstraat 38 en gevelsteen *'T Sernaemse Koffivat* op nummer 58.

➡ *Routaanwijzing: ga terug in de richting van de Dam.*

Nieuwe Kerk

De Nieuwe Kerk is gebouwd in de vijftiende eeuw. Hij werd nieuw genoemd omdat er al een Oude Kerk was aan het Ouderkerksplein. Vroeger werden mensen begraven in de kerk. Hier ligt Salomon dus Plessis, vader van Susanna du Plessis, die bekend staat als een van de meest wrede plantagehoudsters in de Surinaamse geschiedenis.

Over Susanna, die leefde in de 18de eeuw, doen heel veel verhalen de ronde. Het meest bekende verhaal is dat over de slavin Alida. De man van Susanna kon niet met zijn handen van haar afblijven. Het verhaal gaat dat Susanna een borst van Alida heeft afgesneden en ze zou de borst hebben opgediend bij het avondeten. Alida werd een geuzennaam: jaren lang waren er Miss Alida verkiezingen in de Bijlmer en Paramaribo. Die gingen niet alleen om schoonheid maar ook om kennis van het slavernijverleden. Ook is er in Suriname een standbeeld voor Alida.

Beeld Alida, gemaakt door George Baron in Wageningen, Suriname. Foto: Vakantie Arena

Meer over Alida is te vinden op de website slavernijenjij: www.slavernijenjij.nl

➡ *Routaanwijzing: loop naar de voorkant van het Paleis op de Dam.*

Paleis op de Dam (vroeger Stadhuis van Amsterdam)

Dit was het centrum van de macht in Amsterdam, gebouwd halverwege de 17de eeuw, de Gouden Eeuw. Amsterdam was de machtigste stad in de Republiek der Verenigde Nederlanden. In dit gebouw vergaderden de vier burgemeesters van Amsterdam. Veel burgemeesters waren voor of na hun burgemeesterschap bewindhebber van de West-Indische Compagnie. Amsterdam was voor een derde eigenaar van de [Sociëteit van Suriname](#), samen met de rijke familie van Aerssen van Sommelsdijck en de West-Indische Compagnie. Het doel van die Sociëteit van Suriname was: winst te maken met het beheer van de kolonie Suriname. Die Sociëteit vergaderde ook wel in het stadhuis en regelde allerlei kwesties rond de plantages. Volgens [afspraken](#) met de W.I.C. zou de Sociëteit aan iedere tot slaaf gemaakte 15 gulden verdienen.

Bij meningsverschillen kwam er soms mensen uit Suriname om zelf hier hun zaken te regelen. Dan zat je dus maanden op de boot. Quassie van Nieuw Timotibo kwam in de 18de eeuw op bezoek bij de sociëteit Suriname in het stadhuis om zijn zaken te regelen. Quassie is de beroemdste 'kruidendokter' en 'lukuman' (waarzegger) uit de Surinaamse geschiedenis. Hij werd geboren rond 1692 in West-Afrika, tot slaaf gemaakt en naar Suriname gebracht. Hij wist veel van kruiden. Kwasibiti is naar hem genoemd. Quassie is een omstreden figuur in Suriname, want hij was een handlanger van de Nederlanders. De gouverneur en plantagehouders vroegen hem regelmatig advies over de gewapende strijd tegen de weggevluchte slaven. Die werden marrons of bosnegers genoemd. Als beloning voor deze hulp werd Quassie in 1755 vrijgemaakt. Op 28 februari 1776 vertrok hij naar Amsterdam. Bij een bezoek aan de directeurs van de Sociëteit van Suriname, in het Stadhuis beklagde hij zich over de geringe beloning die hij voor zijn diensten had ontvangen.

Quassie van Timotibo - John G. Stedman, 1796

De kleding die hij draagt op dit portret van Stedman kreeg hij op 21 mei 1776. Toen ging Quassie op audiëntie bij stadhouder Willem V van Oranje. Hij ontving een wandelstok met zilveren knop, een ringkraag met het wapen van de Sociëteit, een hoed met een pluim, een jas, een degen en een zwaar vergulde plaat met daarop de inscriptie: 'Quasje getrouw voor de blanken'.

➡ *Routeaanwijzing: loop richting Damstraat en ga ter hoogte van het Monument rechts het poortje in.*

Beurs Hendrick de Keyser

Het Beurspoortje is het laatste overblijfsel van de allereerste beurs ter wereld waar in aandelen gehandeld werd. Hier ontstond het kapitalisme. In 1611 werd de beurs, ontworpen door Hendrick de Keyser, geopend op deze plek. De beurs was dus dé plek waar de aandelen in de Verenigde Oost Indische Compagnie en de West Indische Compagnie werden verhandeld. Aandelen zijn een vorm van risicospreiding. Het bundelen van kapitaal maakte het mogelijk dat er geïnvesteerd werd in dure expedities en handelsreizen.

*De Oude Beurs te Amsterdam, Job Adriaansz. Berckheyde, Ca 1670.
Museum Boijmans van Beuningen*

Op de Amsterdamse beurs werd dus niet in slaven gehandeld, dat gebeurde alleen aan de Westkust van Afrika bijv in Fort Elmina in het huidige Ghana en op de slavenmarkten op Curaçao en Paramaribo. Wel werd op de Beurs gehandeld in West-Indische producten.

➡ *Routaanwijzing: loop het poortje onderdoor en loop over het Rokin richting de Munt.*

Rokin 64

Wie heeft hier wel eens naar boven gekeken en deze zwarte figuur in [deze gevel](#) gezien? De man die in 1610 dit stuk land kocht en daar een huis op liet bouwen was de koopman Barthelomeus Moor, geboren in Antwerpen in 1573 en overleden in Amsterdam in 1636. Hij was een van de vele immigranten uit de Zuidelijke Nederlanden. Maar hoe hij aan die naam kwam en of hij iets met slavenhandel te maken had? Moren was de aanduiding voor (donkerkleurde) Islamitische mensen uit Noord-Afrika. De term is ouder dan de Trans-Atlantische slavernij, maar werd later ook in het algemeen voor zwarte mensen gebruikt.

Barthelomeus Moor behoorde zelf niet tot de regenten, maar zijn nakomelingen trouwden met vooraanstaande families. Daniel Bernard was een kleinzoon van Barthelomeus Moor. Hij was directeur van de Sociëteit Suriname in 1689 en waarschijnlijk heeft hij ook in dit huis gewoond. Bernard had dus wel met slavernij te maken.

Een poster ontworpen door El Bastardo als protest en reactie op de It's Amsterdam posters. Er staat 140 jaar omdat in Suriname, na de officiële afschaffing van de slavernij in 1963, de voormalige slaven nog 10 jaar op de plantage moesten blijven werken.

➡ *Routeaanwijzing: Wie wil kan hier even doorlopen naar Oude Turfmarkt 129.*

Bijzondere Collecties

Bij Bijzondere Collecties op de Oude Turfmarkt is t/m 22 september 2013 de tentoonstelling *Slavernij verbeeld* te zien. Een tentoonstelling met veel bijzondere boeken, documenten en een tijdslijn en interviews gemaakt door Jörgen en Melody Raymann.

➡ *Routeaanwijzing: ga vanaf het Rokin rechtsaf naar het Spui.*

Spui

Op het Spui (voor Esprit) ligt een conceptueel kunstwerk uit 1996 van de Amerikaanse kunstenaar Lawrence Weiner. Het bestaat uit drie boekvormige ijzeren objecten met de tekst *Een vertaling van de ene taal naar de andere*. Van het eerste object is de taal Sranan Tongo. Het Sranan is ontstaan als taal van de uit Afrika aangevoerde slaven op de plantages tijdens de Nederlandse koloniale overheersing. Sranan is een mengtaal met sporen van Engels, Nederlands, Spaans, Portugees en West-Afrikaanse talen. In het Caraïbisch gebied, ontstonden ook andere *gecreoliseerde* talen zoals het Papiaments. Deze talen zijn ontstaan uit de noodzaak om met elkaar te kunnen communiceren en ontwikkelden zich tot een 'echte' taal, met eigen grammaticale regels. Vroeger werd er in Suriname neergekeken op deze taal en deze werd ook *Nengre* (Negerengels) of zelfs taki taki genoemd.

 Routaanwijzing: loop over het Spui naar de Singel.

Singel 411 (Oude Lutherse Kerk)

Ook vrije gekleurde mensen konden slaven hebben. Elisabeth Samson (van het portret uit de Schuttersgalerij) had plantages met slaven. Een bijzonder voorbeeld van een gekleurde familie die groot aanzien genoot en schatrijk werd, ook door de slavenhandel, is de familie Rühle. Jacob Rühle werd op 20 april 1761 samen met zijn broer Jan gedoopt in de Oude Lutherse Kerk in Amsterdam. Zijn vader was Antoni Rühle, een Duitser in dienst van de WIC; zijn moeder, Jaba Botri, was Afrikaans. Jacob werd magazijnmeester bij de WIC en had de leiding over personeel en voorraden (inclusief slaven). Hij maakte privéfortuin in de slavenhandel en was rond 1790 de belangrijkste financier van het Nederlandse bestuur in Afrika. De familie had ook grote bezittingen en handelsbelangen in Suriname.

Meer over Jacob en andere zwarte mensen die in Nederland woonden van de 16de tot de 19de eeuw is te vinden op [Swart in Nederland](#).

 Routaanwijzing: loop over de Singel richting Koningsplein, aan de overkant van de gracht is het gebouw Odeon te zien.

Singel 460 - gebouw Odeon

Rond 1840 en 1850 worden er anti-slavernijverenigingen opgericht in Nederland. Mensen die tegen de slavernij waren worden ook wel abolitionisten genoemd. In Engeland is de *abolitionist movement* al veel eerder en sterker. In 1852 verschijnt in Amerika het boek *Uncle Tom's Cabin* van Harriet Beecher-Stowe. Slavernij was een ver van je bed-show, maar nu kreeg het een gezicht.

De anti-slavernijbeweging discrimineerde zelf ook: vrouwen mochten geen lid worden. Dames uit de middenklasse richtten hun eigen vereniging op: het Amsterdamse Dames-Comité ter bevordering van de Evangelie-verkondiging en de Afschaffing der Slavernij in Suriname. Ze organiseren bazaars of –verlotingen met eigengemaakt handwerk. Zo werd bijvoorbeeld in 1857 in Odeon een loterij georganiseerd.

In een paar jaar tijd zamelde het Dames-Comité meer dan 10.000 gulden in. Via een contactpersoon in Suriname kochten ze 79 slaven vrij. Het was een lening en de ironie van

de geschiedenis wil dat sommige vrijgekochte slaven nog aan het afbetalen waren toen de slavernij afgeschaft werd in 1863.

Op [deze](#) website is meer informatie te vinden over de afschaffing van de slavernij.

Singel 425 Universiteitsbibliotheek

De huidige universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam was oorspronkelijk het schutterscollege Voetboogdoelen (een voetboog is een wapen en achter de gebouwen in de Voetboogsteeg werd geoefend met dit wapen). De Voetboogdoelen werd vanaf 1674 verhuurd aan de (2de) West Indische Compagnie. Het gebouw werd het West-Indisch Huis genoemd. Het eerste West-Indisch Huis bestaat nog steeds, in de Haarlemmerstraat. De WIC was betrokken bij [slavenbestellingen](#). De Compagnie zorgde voor de aankoop en het transport van Afrikanen naar de Cariben. Vanaf 1683 tot 1795 werd het gebouw ook gebruikt door de Sociëteit van Suriname.

West-Indisch Huis vroeger de Voetboogdoelen aan het Singel, bij de Heiligeweg. Op de voorgrond een officier van de West-Indische Compagnie, tekening H.P. Schouten – Stadsarchief Amsterdam.

➡ Routeaanwijzing: loop door naar het Koningsplein.

Koningsplein

Hier was vroeger de Heiligeweg poort. Halverwege de 17de eeuw schilderde Gerrit Lundens deze Kermis bij de Heiligewegspoort. Als je goed kijkt, zie je achter het rijk geklede echtpaar in het midden een zwarte bediende. Verder weten we helaas niets van deze persoon.

Kermis bij de Heiligewegspoort, omstreeks 1650 door Gerrit Lundens – collectie Amsterdam Museum.

Routeaanwijzing: loop richting Leidsestraat, loop de brug over en ga links de Herengracht op.

Gouden Bocht (Herengracht)

In de zogenaamde Gouden Bocht, het chicste deel van de grachtengordel, woonden veel mensen die naast allerlei andere economische activiteiten ook betrokken waren bij het slavernijstelsel. Dat kon op allerlei manieren. Sommigen waren bijvoorbeeld bewindhebber van de West-Indische Compagnie of directeur van de Sociëteit van Suriname. Andere grachtengordelbewoners hadden (aandelen in) plantages of suikerfabrieken waar ruwe suiker uit Suriname verwerkt werd.

De bocht in de Herengracht vanaf de brug van de Vijzelstraat, 1685 door Gerrit Adriaensz. Berckheyde

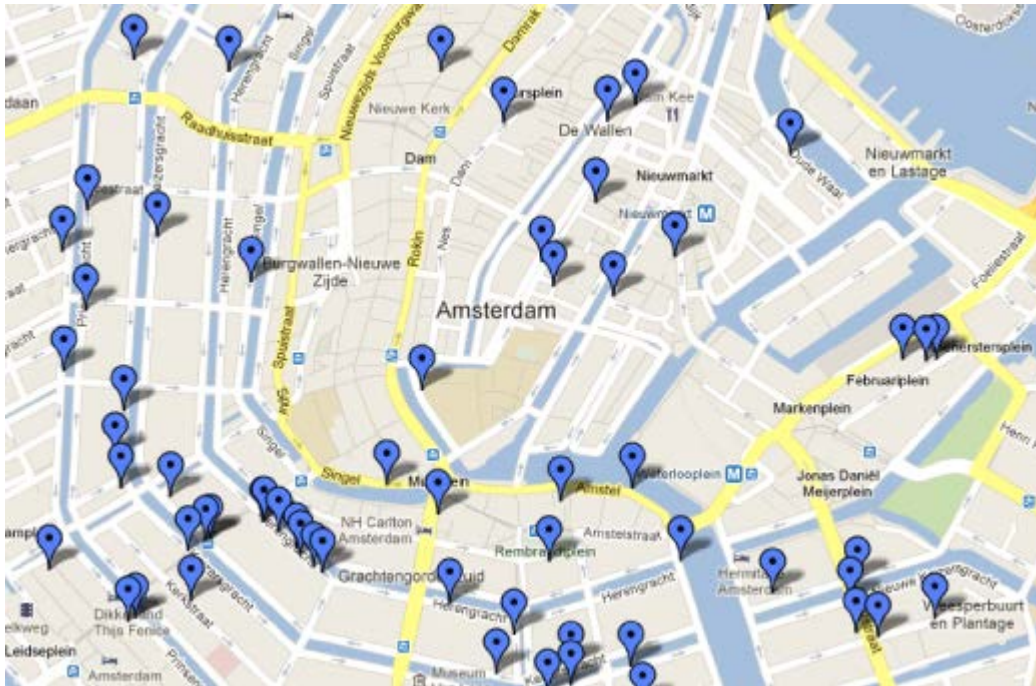
➡ *Routeaanwijzing: loop verder over de Herengracht.*

Herengracht 436

Hier woonde vanaf 1846 Fritz Insinger samen met zijn rijke vrouw Wilhelmina Borski. Hij zat in het stadsbestuur, het bestuur van de Kamer van Koophandel en de Eerste Kamer. Het familiebedrijf Insinger & Co. bezat veel plantages in Suriname, omdat ze geld leenden aan plantagehouders die soms hun schulden niet af konden betalen. In 1860 bezat Fritz Insinger de plantages Anna Catharina, Barbados, Kroonenburg en Wederzorg.

In 1863 werd de slavernij afgeschaft. Na jaren onderhandelen kregen de eigenaren van plantages in Suriname 300 gulden per slaaf en die op Curaçao 200 gulden per slaaf. Omgerekend naar de koopkracht van nu is dat ruim 3000 euro. Herengracht 436 is een van de adressen op de [kaart](#) die Dienne Hondius gemaakt heeft van de Amsterdamse slaveneigenaren die in 1863 compensatie kregen.

Insinger had bijvoorbeeld een 30/113 aandeel in de slaven van Wederzorg. Sommige slaven veranderden hun voornaam bij de afschaffing. Achternamen kregen ze, soms was dat de omgekeerde naam van de eigenaar. Madretsma bijvoorbeeld is Amsterdam omgekeerd. Maar ook plaatsnamen werden achternamen.

Kaart slaveneigenaren 1863

Op deze [website](#) is meer te vinden over de rol die de firma Insinger speelde bij plantageleningen. Bij de afschaffing van de slavernij in 1863, had de firma Insinger & co. ruim 1200 slaven in Suriname in bezit. Het familiebedrijf kreeg ruim 350 duizend gulden compensatie voor het vrijmaken van de slaven.

➡ *Routeaanwijzing: loop verder over de Herengracht.*

Herengracht 460

Het Staetshuys is in 1685 gebouwd door de koopman en groothandelaar in zijde Hendrick Staets. Hendrick Staets (1632-1687) was een koopman en makelaar in Amsterdam. Hij en zijn familie richtten zich op de handel met Spanje. Hij was betrokken bij de VOC, verkocht hout uit Stockholm en liet slaven en cacao vervoeren naar Curaçao. Net als de meeste panden met een slavernijverleden aan de grachten, is ook dit pand momenteel niet meer het eigendom van nazaten van de slaveneigenaren van vroeger eeuwen.

Portret van Hendrick Staets door Matthijs Naiveu – collectie Amsterdam Museum.

➡ *Routeaanwijzing: loop verder over de Herengracht.*

Herengracht 502

Eén van de bewindhebbers (= directeur) van de WIC, Paulus Godin (1618-1690), verdiende een vermogen aan de slavenhandel en de opbrengsten van de plantage economie. Hij zat in de directie van de WIC en was medeoprichter van de Sociëteit van Suriname, de eigenaar van de kolonie. Godin was betrokken bij het [Asiento de Negro](#), een contract met de Spaanse regering over de levering van tot slaaf gemaakten. Godin had zitting in verschillende commissies van de WIC, die worden omschreven als 'Tot de custen van Africa' en 'Tot de saaken van de slavehandel'.

Zijn huis is nu het huis van de burgemeester van Amsterdam. Aan de woning is een plaquette bevestigd die verwijst naar de slavernij, luidt: *'Zolang de herinnering leeft, is het leed niet voor niets geleden. In dit huis, in 1672 gebouwd, woonde en werkte tot 1690 Paulus Godin, bewindvoerder van de West-Indische Compagnie (WIC) en directeur van de Sociëteit van Suriname. In deze functies was hij verantwoordelijk voor het opkopen en verkopen van Afrikanen die tot slaven werden gemaakt en vervoerd naar het Caribisch gebied, het vroegere West-Indië. Vandaag telt onze stad veel Amsterdammers van wie deze Afrikanen de voorouders zijn. Slavenhandel en slavernij zijn misdaden tegen de menselijkheid.'*

Burgemeester Eberhard van der Laan tijdens de toespraak die hij op 1 juni 2013 hield voor de ambtswoning. Hij draagt een marrondoek (Marrons zijn nakomelingen van de weggelopen slaven) en een button met [1873](#).

Hier wordt elk jaar op 1 juni een krans gelegd door nazaten van slaven die nu in Amsterdam wonen. Een verslag over de herinneringstocht op 1 juni 2013 staat [hier](#).

➡ *Routeaanwijzing: loop verder over de Herengracht.*

Herengracht 514

Al bij de bouw in 1680 werden deze Morenkoppen in de gevel aangebracht. Hier woonden de broers Van Hoorn, die van 1710 tot 1720 mede-eigenaars waren van het land Berbice, nu onderdeel van Brits Guyana. Ze waren rijk geworden van de suikerproductie en -handel, ze hadden ook een suikerraffinaderij op de plek waar nu de Stopera staat. [Hier](#) is een kaart van Berbice te zien met daarop het wapen van Van Hoorn.

Routeaanwijzing: wandel tot de Reguliersgracht, ga rechts en dan bij de Keizersgracht weer naar rechts.

Keizersgracht 633

In dit huismuseum is tot 30 september 2013 de tentoonstelling [Swart op de gracht](#) te zien. Deze gaat over alle luxe producten die vanuit de koloniën naar Nederland kwamen. Ook zijn er gevelstenen te zien die herinneren aan de producten van de plantages.

[Museum Geelvinck Hinlopen Huis](#) is gebouwd door Albert Geelvinck toen hij in 1680 trouwde met Sara Hinlopen. Albert Geelvinck behoorde tot de 250 rijkste mannen in Nederland. De grootvader van Albert had kapitaal verzameld onder meer met de handel in erwten, bonen en gort. Levensmiddelen die lang goed bleven en dus goed waren voor de bevoorrading van de schepen die voor de VOC en WIC wereldreizen maakten. De grootvader van Sara had het *'asiento'* het alleenrecht op de slavenhandel op Curaçao. Albert Geelvinck was directeur van de Sociëteit van Suriname, in 1692 was hij opdrachtgever voor een slaventransport van 500 slaven naar Suriname. Hij tekende een contract om met het schip Debora Amarentia 500 slaven op te halen in Calabar, in die tijd de grootste slavenhandelsplaats in Zuidoost Nigeria, en te vervoeren naar Suriname.

Geelvinck is nooit in Suriname geweest. Zou hij geweten hebben hoe de slaven gebrandmerkt werden voordat ze aan boord gingen? In het document dat nu in de tentoonstelling ligt werden de slaven aangeduid als *coppen*. Ze moesten tussen de 15 en 36 jaar zijn, niet blind of lam en geen besmettelijke ziekte hebben. Een jonge gezonde slaaf kostte 210 gulden per stuk. In die tijd was 1 gulden het gemiddelde dagloon van een ambachtsman, dus een slaaf kostte ongeveer een jaarloon. Jongere slaven waren minder duur en kinderen tot 7 werden bij de moeder gerekend.

Routeaanwijzing: als je het pand uitkomt, rechtsaf de Vijzelstraat in.

Vijzelstraat 32

Stadsarchief Amsterdam / Gebouw de Bazel

Dit is het gebouw van de Nederlandsche Handelsmaatschappij, die wel de opvolger van de VOC genoemd wordt. De handel bestond uit koffie, rietsuiker, indigo, specerijen en tabak. Max Havelaar ging over uitwassen van de Nederlandsche Handelsmaatschappij. Later werd de Handelsmaatschappij overgenomen door ABN Amro. Deze bank moest in 2006 toen ze een Amerikaanse bank wilden overnemen onderzoek doen naar mogelijke betrokkenheid van voorlopers van de bank bij de exploitatie van slaven. Dat geldt voor veel bedrijven met wortels in de 18de en 19de eeuw, maar de meesten vinden het moeilijk om dat toe te geven. Die vrees heeft wellicht te maken met herstelbetalingen.

In het Stadsarchief was in de zomer van 2013 een tentoonstelling met documenten over Amsterdam en de slavernij. Er is een zeer informatieve website voor wie verder wil speuren naar Amsterdam en het slavernijverleden. Voor meer informatie: www.amsterdam-slavernij.nl

Hiermee zijn we aan het einde gekomen van deze wandeling door het slavernijverleden van Amsterdam.

Bij de tentoonstelling De Zwarte Bladzijde van de Gouden Eeuw is een themawebsite gemaakt met achtergrondartikelen over het slavernijverleden van de stad. Kijk op www.amsterdammuseum.nl/slavernij voor meer informatie.

Hieronder een beknopte lijst van bronnen.

Boeken

- Leo Balai, *Geschiedenis van de Amsterdamse slavenhandel (2013)*
- Dirk J. Tang, *Slavernij : een geschiedenis (2013)*
- Carla Boos, *De slavernij : mensenhandel van de koloniale tijd tot nu (2011)*
- Maartje Janse, *De afschaffers : publieke opinie, organisatie en politiek in Nederland 1840-1880 (2007)*

Websites

- www.amsterdammuseum.nl/slavernij
- www.slavernijenjij.nl
- www.amsterdam-slavernij.nl
- www.slavevoyages.org
- www.volkskrant.nl/vk/nl/2664/Nieuws/archief/article/detail/801702/2006/05/02/A-merikanen-lichten-slavernijverleden-ABN-Amro.dhtml